

12. Яремчук О. Євген Сверстюк: «Майдан працює на перспективу» / О. Яремчук // День. – 2013. – № 229-230. – 13-14 грудня. – С. 5.

Гордиенко М. Г. Политическая онтология Евромайдана как субстрат постмодерной идентичности

Исследуется феномен Евромайдана, как аутентична перспектива постмодерной нации, сублимация зрелого гражданского общества, символ демократии. Аргументируется, что жертвенно борясь за европейские ценности, украинский народ отстаивает свою национальную идентичность и государственный суверенитет. Сделан вывод, что Евромайдан генерирует альтернативные смыслы, представляет большой порыв к достоинству, определяет прообраз постмодерного сообщества, что базируется на редукции человеческого духа.

Ключевые слова: общество, нация, демократия, идентичность, революция, власть, Европа.

Gordienko M. Political ontology Evromaydanu as substrate postmodern identity

We investigate the phenomenon Evromaydanu as authentic vision of postmodern nation sublimation mature civil society, the symbol of democracy. Argues that sacrifice fighting for European values, Ukrainian nation struggles for national identity and sovereignty. It is concluded that Evromaydan generates alternative meanings, represents a great impulse to the dignity launches prototype postmodern community, based on the reduction of the human spirit.

Keywords: society, nation, democracy, identity, revolution, power, Europe.

УДК 316.04

Дабіжжа Віра Василівна,

*старший викладач кафедри теорії права та міжнародної інформації
Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*

КОМУНІКАЦІЙНА СКЛАДОВА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

В статті розглядається проблема розвитку, комунікаційної складової в умовах становлення громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: комунікації, політичні комунікації, інформація, держава, громадянське суспільство, світовий соціум.

Проблеми політичної комунікації у співвідношенні з розвитком громадянського суспільства в Україні є недостатньо розкритими та дослідженими в Україні, незважаючи на ряд монографій та наукових публікацій. Така ситуація виникла тому, що дослідження комунікацій і становлення громадянського суспільства, розглядалась у різних наукових напрямках: політології, комунікології, соціології тощо. Тому виникла необхідність синтезованого підходу до цієї проблеми.

Теоретичні основи політичної комунікативістики закладені дослідженнями Н. Вінера, К. Шеннона, У. Уівера, а також філософськими працями Д. Белла, Г. Блумера, Дж. Гелбрейта, Дж. Гербнера, Н. Лумана, А. Моля, Т. Парсонса, Д. Рисмена, А. Тоффлера, Ю. Хабермаса, Р. Якобсона. Біля витоків політичних комунікацій слід визначити таких дослідників як: Р. Бреддок, Г. Лассуелл, П. Лазарсфельд, М. Маклюен, Р. Парк. Суттєвим є внесок у становлення цього наукового напрямку західних та російських вчених: Е. Аронсон, Ю. Буданцев, Б. Грушин, Б. Макмайер, Т. Іларіонова, В. Конецька, Ю. Петрунін, А. Соловйов, Ф. Шарков та багато інших фахівців. Активні розробки в цьому напрямку

ведуть українські вчені: О. Дубас, О. Зернецька, Ю. Ганжуров, Г. Почепцов, В. Різун, М. Сомов, Ю. Шайгородський та інші фахівці. В наш час потребує особливо ретельного опрацювання, хоча б у робочому порядку, система понять і термінів, що мають те чи інше змістовне значення. Це, в значній мірі, буде сприяти успіху розв'язання дуже неординарних питань розвитку політичних комунікацій.

Мета статті - дослідити основні принципів співвідношення між розвитком систем політичних комунікацій та сучасного громадянського суспільства, і представити основні форми розвитку громадського суспільства.

Сучасний розгляд комунікацій у тому числі тих, що пов'язані з розвитком громадянського суспільства спирається на системний підхід, теорію комунікацій та комунікативну філософію постмодерна. Критерієм визначення будь-якої системи служить наявність ряду історичних ознак, властивих саме даній системі. Інформаційний потік, політичних комунікацій функціонує у певному соціальному середовищі, де вирішальними є виробничі відносини. Вони впливають не лише на людину, але й на усі складові частини феномена, якими нині є глобальні масово-інформаційні відносини.

Політичний зміст преси, телебачення, радіомовлення та інших засобів масової інформації не тільки прямо формує громадську думку, але й впливає на інші компоненти життя, загалом на соціальну дійсність. Уся ця гіперсистема виступає як засіб здійснення єдиного процесу поширення ідей, вчень, теорій, суспільно значущої інформації, виховання соціальних почуттів, звичок, форм, поведінки тощо. В межах нашого дослідження визначальними є такі складові загальної комунікації, як політична, масова, наукова, соціальна тощо.

Кожна політична система, як і кожна політична сила, є синтезом можливостей та потреб. Разом з тим, рівень політичної комунікації багато в чому залежить від загального рівня стану соціально-політичного, технічного розвитку, рівня політичної культури суспільства. Окрім того, базова ідеологія політичної системи (визначена та невизначена) безумовно впливатиме на політичну комунікацію як цілісне явище.

В авторському баченні це визначення можливо сформулювати наступним чином.

Існують різні підходи до визначення «політична комунікація», відповідно до специфіки галузей науки, в яких досліджуються політичні, соціальні та інші явища і феномени. **Політична комунікація** - це складна сукупність процесів, методів, актів, циркуляції, передачі, обміну та взаємодії між різними елементами політичної системи: державою, політичними силами, громадянським суспільством, групами населення та індивідами тощо, яка формує напрямки цивілізаційного розвитку людства. Політичні комунікації, як процес, означають, з одного боку, з позиції суб'єкта-комунікатора, – свідоме формування та насичення інформації політичним змістом. А з іншого боку, з позиції об'єкта комунікації (індивідів, мас, прошарків і верств суспільства), – навчання усвідомленому сприйняттю, тлумаченню, аналізу та засвоєнню різноманітних політичних повідомлень, у тому числі, політичної кампанії під час виборчих перегонів [1, с. 174-175; 2, с.148].

Становлення громадянського суспільства в Україні проходило і проходить у дуже складних умовах соціального, політичного і економічного розвитку країни. При цьому значний вплив на цей процес, мають фактори світового-фінансового, інституціонального розвитку та світових криз, які суттєво гальмують всі демократичні процеси в Україні. Тому умови впровадження основних принципів формування громадянського суспільства в Україні проходять під впливом складних, неоднозначних та часом жорстких викликів і загроз. Розглянемо такі принципи громадянського суспільства: Громадянське суспільство - є проміжною сутністю, яка розташована між приватною сферою та державою. Таким чином, вона не включає в себе особисте і родинне життя, групи із суто внутрішньою діяльністю (відпочинок, розваги, духовне життя), підприємницьку діяльність та політичну боротьбу за владу. Учасники громадянського суспільства потребують усталеного законного порядку, який захищав би їхні автономію і свободу дій.

Отже, громадянське суспільство діє на благо його представників. Саме так слід оцінити мирні рухи за демократичну передачу влади, що, як правило, мають витoki із громадянського суспільства.

Основною відмінною рисою є те, що громадянське суспільство надає перевагу плюралізму.

Тож коли такі організації, як релігійні фундаменталісти, етнічні шовіністи, так звані революційні мілленаристські рухи, намагаються монополізувати функціональний та політичний простір у суспільстві, стверджуючи, що керуються нормами закону – то насправді вони діють всупереч плюралістичній і соціально орієнтованій природі громадянського суспільства.

Саме ставлення до цього висновку показує четверта відмінна риса – частковість, яка означає, що жодна група громадянського суспільства не намагається представляти всі особисті чи громадянські інтереси. Радше, різні групи представляють різні інтереси.

Громадянське суспільство є автономним і відокремленим не лише від держави та суспільства в цілому, але й від четвертої арени соціальної дії політичного суспільства (мається на увазі - партійної системи). Організації і мережі громадянського суспільства можуть укладати союзи з партіями, але якщо вони підпорядковуються партіям, то зміщують точки основної активності у бік політичного суспільства і втрачають основні унікальні посередницькі та демократичні функції. А тепер більш конкретно про них.

Демократичні функції громадянського суспільства визначені різними авторами [7, с. 54; 4, с. 10,17].

Перша і основна функція громадянського суспільства – забезпечувати «основу для обмеження державної влади, а отже, для контролю за державою з боку суспільства та демократичних політичних інститутів як найбільш ефективного засобу такого контролю». Ця функція має два напрямки:

- а) перевіряти й стримувати дії владних структур демократичних держав;
- б) демократизувати авторитарні режими. Мобілізація громадянського суспільства має велике значення для викриття зловживань і порушень законів в антидемократичних режимах. Власне, ця функція, що так яскраво проявилася за останні двадцять років у багатьох країнах при переході їх до демократії нашою думкою, що начебто відроджується ідея XVII століття про опозиційне ставлення громадянського суспільства до держави. Але у перспективі таке твердження приховує в особі певну небезпеку.

Громадянське суспільство – живий інструмент для стримування влади, контролю за потенційними зловживаннями та порушеннями закону й винесення їх на публічний розгляд.

Активне громадянське суспільство, ймовірно, відіграє ще більш важливу роль для консолідації і підтримки демократії, ніж у період її становлення. Недостатній розвиток, на думку багатьох науковців, більш згубний для легітимності нових демократій, ніж навіть явна та поширена корупція, особливо за болісних економічних перетворень, коли численні групи людей зазнають скрути. На жаль, новим демократіям, які встановлюються після тривалих періодів деспотичного правління, бракує законних та бюрократичних засобів, щоб придушити корупцію в зародку. Без вільної, енергійної і сміливої преси громадянських угруповань, боротьби за інституційні реформи корупція буде процвітати.

По-друге, багате суспільне життя підтримує роль політичних партій стосовно стимуляції активної участі громадян у суспільному житті, підвищує політичну дівість і освіту людей, тим самим сприяючи правильній оцінці ними своїх обов'язків та прав у демократичній спільноті. Для багатьох американців (лише половина їх брала участь у президентських виборах) це здається само собою зрозумілим. Але півтора століття тому добровільна участь громадян США у різного типу асоціаціях (крім державних) розглядалась як основа. Добровільні «асоціації можна розглядати як великі школи, куди вступали всі члени громади, аби вивчити загальну теорію об'єднань», як писав науковець [8].

Громадянське суспільство може, також, бути ареною для розвитку інших атрибутів демократії, таких, як толерантність, поміркованість, схильність до компромісів і повага до альтернативної точки зору. Ці якості та норми стають більш стабільними, коли підкріплені досвідом – а саме участь в організаціях громадянського суспільства вчить основам політичної пропаганди й полеміки. Наприклад, чимало громадянських організацій (скажімо «Conciencia» як мережа жіночих організацій, що виникли в Аргентині і поширилися в 14 країнах Латинської Америки) працюють безпосередньо в школах та серед дорослих громадян, щоб розвинути елементи демократичної культури через інтерактивні програми, які демонструють динаміку досягнення консенсусу в групі, можливість серйозних дебатів між опонентами і засобів, за допомогою яких люди можуть співпрацювати, вирішуючи проблеми їхніх власних громад.

Четвертий шлях, яким громадянське суспільство може служити демократії, - це створення каналів, інших, ніж політичні партії, для висловлення, аргументації і презентації інтересів. Ця функція особливо важлива для забезпечення традиційно дискримінованих груп – таких, як жіночі, расові чи етнічні меншини, щодо доступу до влади, в чому їм завжди відмовляли у вищих ешелонах офіційної політики. Навіть, коли (як у Південній Америці) жінки відіграли – через різні рухи та організації – вирішальну роль у мобілізації мас у боротьбі проти авторитарних режимів, політики й урядовці після переходу до демократії поверталися, як правило, до старих звичаїв. А у Східній Європі є чимало ознак погіршення політичного і соціального статусу після утвердження в цих країнах демократичних засад. Тож тільки за допомогою політичного тиску можна досягти політичної та соціальної рівності, що поглибить якість, оперативність і законність демократії.

Громадянське суспільство забезпечує сильні основи демократії завдяки впливу на всі рівні управління державою, передусім на місцеві органи влади. Це дає змогу багатьом людям розвивати політичні навички та вміння. Утвердження засад громадянського суспільства – важлива умова демократизації всіх без винятку країн, у тому числі і посткомуністичних, і тих, що долають своє відставання.

По-п'яте високо плюралістичні і громадянські суспільства, особливо за умов розвиненої економіки, тяжіють до створення широкого кола інтересів, що можуть перетинатися і тим самим пом'якшувати розбіжності політичних конфліктів, викликаних тривалими регіональними, та етнічними розколами.

З поваленням комуністичних чи інших диктаторських режимів нові формації можуть утворювати сучасний тип громадянства, який виходить за межі історичних поділів і стримує відродження вузько націоналістичних імпульсів. Для захисту своїх інтересів, а вони різноманітні, індивідууми об'єднуються в різноманітні організації, що все більше спілкуються із різними типами людей. Ці складні взаємовідносини можуть значною мірою викликати толерантність до опонентів, збільшити готовність до компромісів.

Шоста функція демократичного громадянського суспільства – добір і підготовка нових політичних лідерів. У деяких випадках - це усвідомлена мета громадянських організацій. Фонд Евеліо Б. Хав'єра на Філіппінах, наприклад, запропонував підготовчі програми на непартійній основі для місцевих і федеральних службовців та кандидатів на такі посади, наголошуючи не тільки на технічних та адміністративних навичках, а й на нормативних засадах підзвітності і прозорості. Частіше набір та тренінги є просто тривалим побічним результатом успішного функціонування організацій громадянського суспільства, оскільки їх лідери та активісти набувають відповідних досвіду і впевненості й, таким чином, отримують підготовку до державної служби чи партійної діяльності. Вони навчаються, як організувати і зацікавити людей, обговорити проблеми, зібрати та обрахувувати кошти, керувати бюджетами, обнародувати програми, вирішувати адміністративні питання, боротися за підтримку виборців, вести переговори, щодо укладення угод, розбудови коаліцій.

Водночас, робота активістів за дорученням виборців та боротьба за громадські інтереси дає змогу розширити коло їхніх політичних послідовників. Групи за інтересами, соціальні рухи і загалом громадська діяльність можуть, таким чином, підготувати, загартувати нових лідерів, зробити їх популярними більш ефективно, ніж це вдається самій партії. Це, передусім, стосується жінок, яким важче, ніж чоловікам, зробити політичну кар'єру. Саме залучення жінок дає змогу подолати кадровий застій у партіях, пожвавити і посилити демократичні засади в суспільстві, в утвердженні їх легітимності [6].

По-сьоме, чимало громадських організацій не зводять завдання побудови демократії до підготовки лідерів. Робота непартійних спостерігачів на виборах має надзвичайно велике значення для запобігання махінацій, утвердження довіри виборців, підтвердження законності волевиявлення. В деяких випадках (як на Філіппінах у 1986-му і в Панамі у 1989-му) вдалося забезпечити перемогу опозиції, незважаючи на махінації влади.

Ця функція дуже важлива для інших країн (Чилі, Нікарагуа, Болгарія, Замбія, ПАР), де перемогу здобули демократичні сили. І саме в результаті виборів.

Демократичні інститути й дослідницькі групи працюють у багатьох країнах над тим, як провести реформи виборчої системи, демократизувати політичні партії, змінити законодавчу владу, налагодити підзвітність уряду. І навіть після переходу до демократії групи боротьби за громадянські права продовжують відігравати важливу роль у проведенні юридичних і законодавчих реформ, утвердженні поваги держави до особистих свобод, прав меншин, поліпшенні роботи правоохоронних органів.

По-восьме, сильне громадянське суспільство активно розповсюджує інформацію, тим самим сприяючи громадянам в їхній боротьбі за захист своїх інтересів і цінностей. Хоча групи громадянського суспільства іноді можуть добиватись своїх цілей просто завдяки чисельності (страйки, мітинги, демонстрації), вони можуть бути дуже ефективними лише володіючи достатньою інформацією. На жаль, дуже часто, коли йдеться про політику національної безпеки або оборони, багатьом пересічним громадянам бракує найелементарніших знань (передусім, у країнах, що розвиваються). Вільна преса – єдиний засіб для ознайомлення загалу із численними новинами і альтернативними перспективами. Незалежні ЗМІ можуть також постачати громадянам отриману із труднощами інформацію про дії влади, причому ця інформація часто-густо не співпадає з тим, що влада розказує про себе [5, с. 17].

До речі, обнародування правдивої інформації є одним із найважливіших напрямків діяльності правозахисників організацій.

Розповсюдження нової інформації та ідей - істотний фактор для проведення економічних реформ у демократичних країнах. І це дев'ята функція, яку може виконувати громадянське суспільство. Заходи із економічної стабілізації мають проводитись за кризової ситуації виконавчою владою швидко, рішуче і цілеспрямовано, структурні економічні реформи (приватизація, торгово-економічна лібералізація) – більш прийнятно й далекосяжно (а для посткомуністичних країн – і реально). А це може бути забезпечено лише внаслідок інноваційно-технологічного розвитку в умовах повноцінних демократичних процесів [3].

Успішні економічні реформи потребують підтримки політичних коаліцій у суспільстві та парламенті. Такі коаліції не є спонтанними, їх треба сформувати. Проблема не стільки у масштабах, автономії чи ресурсах громадянського суспільства, скільки в тому, як вони розподілені за групами впливу. Старі, усталені групи впливу, що можуть програти в результаті реформ, в основному, об'єднані у таких структурах, як профспілки і товариства на підприємствах державного сектора, які пов'язують їх менеджерів або власників підприємств привілейованих галузей із босами правлячих партій. Ці групи можуть програти від економічної реформи, бо будуть закриті збиткові підприємства, зменшене державне втручання, а економіка буде відкрита для внутрішньої і міжнародної конкуренції. Новіші та більш роздроблені групи, які мають виграти від реформи (наприклад, фермери, малі і середні підприємці, споживачі), здебільшого слабо організовані і погано інформовані про те, які

вигоди повинна їм принести нова політика. В Азії, Латинській Америці та Східній Європі нові діячі громадянського суспільства – такі, як дослідники політекономії, працівники торгових палат, журналісти з економічних питань, телевізійні продюсери, починають долати інформаційні та організаційні бар'єри, спрямовуючи суспільство на підтримку реформ, нейтралізуючи опір їх противників.

І нарешті, десята функція громадянського суспільства, яка займає особливе місце. «Свобода об'єднань, як міркував Токвіль, може сколихнути суспільство на якийсь час... зрештою, зміцнити державу». Завдяки покращенню підзвітності, відповідальності, ефективності, а, отже, легітимності політичної системи потужне громадянське суспільство викликає у громадян повагу до держави, стимулюючи їх на позитивну участь у її розбудові. Зрештою, це збільшує можливості держави в управлінні, робить людей законотрудами. Додамо також, що багате суспільне життя більш корисне і необхідне, ніж численні вимоги до держави, воно примножує здатність людей поліпшувати своє благополуччя незалежно від держави. Активні зусилля громадян знімуть з порядку денного чимало, здавалось би, складних і не розв'язуваних проблем як на соціально-економічному, так і на національному рівнях.

Становлення громадянського суспільства в Україні здійснюється в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів та загроз, що значно гальмує цей демократичний процес. У зв'язку з практичною і теоретичною складністю процесу зв'язків громадського суспільства в Україні необхідні нові наукові підходи до цієї проблематики, а також з надходження комплексних методів розкриття сутності взаємодії **політичної комунікації** та засобів і методів формування громадянського суспільства в посткризових умовах майбутнього розвитку.

Література:

1. Дабіжа В.В. Політичні комунікації: аспекти розвитку / Дабіжа В.В. // Науковий журнал. Політичний менеджмент. – 2012. – № 4-5. – С. 173-179.
2. Дабіжа В.В. Сучасний науковий дискурс щодо визначення поняття «політичні комунікації» / Дабіжа В.В., Кіслов Д.В. // Науковий журнал. Освіта регіону. – 2012. – № 3. – С. 146-154.
3. Інноваційно-технологічний розвиток України : стан, проблеми, стратегічні перспективи : Аналітичні матеріали до Парламентських слухань [« Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»] / [Федулова Л.І., Бажал Ю.М., Шовкун І.А. та ін.]; за ред... Л.І. Федулової, Г.О. Андрощука. – К.: ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАНУ», 2009. – 196 с.
4. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество / В.Л. Иноземцев. – М.: Логос, 2000. – 304 с.
5. Онопрієнко В. Імперативи глобального мережевого суспільства / В. Онопрієнко // Вісник НАН України. – 2007. - № 10. – С. 13-34.
6. Соколов В.Н. Власть. Политика. Массы / В.Н. Соколов, С.Е. Ханеев. – О.: Маяк, 2002. – с. 20.
7. Шевченко Г. Демократизація суспільства крізь призму синергетики / Г. Шевченко // Вісник НАНУ. – 2007. - № 4. – С. 53-55.
8. Denton R. E. Political Communication in America / Denton R. E., Woodward Y.C. – N. Y.: Polity, 1990. – 264 p.

Дабіжа В. В. Коммуникационная составляющая становления гражданского общества в условиях модернизации современной Украины

В статье рассматривается проблема развития, коммуникационной составляющей в условиях становления гражданского общества в Украине.

Ключевые слова: *коммуникации, политические коммуникации, информация, государство, гражданское общество, мировой социум.*

Dabizha V. The communication component of civil society formation in the modernization condition of nowadays Ukraine

Article deals with the problem of communication components in the formation of civil society in Ukraine.

Keywords: *communication, political communication, information, government, civil society, global society.*

УДК 321:340.125(477)

Дмитренко Степан Петрович,
кандидат політичних наук, доцент кафедри
політології та державного управління НПУ імені М.П. Драгоманова

ПРАГМАТИЗМ ЯК ІДЕОЛОГІЧНА ОРІЄНТАЦІЯ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ

Проаналізовані особливості прагматичного підходу до формування сучасних ідеологій. Розглянуті особливості ідеологічного виміру сучасної української політики

Ключові слова: *прагматизм, ідеологія, політика.*

Уперше термін «ідеологія» використав французький філософ Д. де Трасі 1803 року у роботі «Проект елементів ідеології», визначаючи ним науку про виникнення та функціонування ідей. Сучасна наука стверджує, що класичні ідеології виникли і сформувалися протягом останніх п'ятисот років. Найпоширенішими з них називають лібералізм (неолібералізм), консерватизм (неоконсерватизм), соціал-демократію, комунізм та фашизм. Останнім часом до них додають анархізм, анархо-синдикалізм, технократизм, екстремізм та інші новітні прояви доволі впливових ідеологічних рухів та ідей, які значною мірою зумовлюють сучасний розвиток людства.

Прагматизм, або, на думку його засновників, прагматичний метод до вивчення спочатку філософського, а потім соціального, політичного, економічного та ін., аспектів розвитку суспільства починає свій розвиток із другої половини ХІХ століття. Попри все розмаїття підходів до цього напрямку, прагматизм постає як ідеологічна установка згідно з якою проробляється певна проблема та висувуються шляхи її вирішення.

Теоретичну базу для дослідження прагматичного розуміння сучасних ідеологій започаткували: Р.Барт, Д.Белл, З.Бжезінський М.Вебер, Т.Парсонс, К.Мангейм, Г.Моргентау та ін. Значний науковий доробок у вивчення прагматичних засад функціонування класичних та сучасних ідеологічних моделей мають українські учені В.Андрущенко, О.Бабкіна, М.Головатий, В.Лісовий, М.Михальченко та ін.

Тож спираючись на ґрунтовну теоретичну базу у розробці зазначеної проблематики, мету статті автор бачить у спробі аналізу прагматичної складової у формуванні та функціонуванні ідеологічного виміру сучасної української політики.

Ідеологія (від грецьк. *idea* – поняття, ідея і *logos* – учення) – система переконань та ідей, поглядів на суспільство та його політичне життя, яка відображає ідеали, світогляд, інтереси, умонастрої людей, класів, соціальних верств, політичних партій та громадських рухів, а також охоплює цінності, нормативні й цільові схильності та способи їх досягнення [4, с. 319-320]. Наукове середовище у період розквіту ідеологій трактує їх як ідейну, загальнокультурну, ціннісну основу усіх революцій нової та новітньої доби; як систему символів і структур які виступають оформленою реакцією на соціальне напруження в суспільстві (за З.Фрейдом це і симптом і ліки від хвороб суспільства); і, зрештою, у середині ХХ століття у теоріях Д.Белла, З.Бжезінського та Ф.Фукуями, виникає думка про кінець ідеологій. На сьогодні: «Існує декілька сучасних концепцій ідеології зокрема: 1) «розширювана» (Т.Парсонс) – трактує ідеологію як систему цінностей конкретного